

De Nederlandse *Grimmia*'s

Henk Greven

The occurrence of *Grimmia* in The Netherlands is discussed.

Previously 4 species have been reported as new to the Dutch bryoflora: *Grimmia montana*, *G.orbicularis*, *G.ovalis* and *G.tergestina*. A key is presented in which these species have been included.

In het standaardwerk De Nederlandse Bladmossen zijn de volgende *Grimmia*'s opgenomen: *Grimmia anodon*, *G.arenaria*, *G.crinita*, *G.curvata*, *G.hartmanii*, *G.laevigata*, *G.pulvinata* en *G.trichophylla* (Rubers In Touw & Rubers 1989). We zijn nu bijna tien jaar verder en aangezien er sinds 1989 nogal wat is veranderd leek de tijd rijp om de Nederlandse *Grimmia*'s opnieuw te bezien.

Het geslacht *Grimmia* vormt al vele jaren mijn onderzoeksterrein en zal dit, naar ik hoop, blijven tot mijn monografie is afgerond.

Van de acht door Rubers opgegeven soorten heb ik er zelf slechts vier gevonden: *G.anodon*, *G.laevigata*, *G.pulvinata* en *G.trichophylla*. De andere vier waren van slechts één of twee vindplaatsen bekend: *G.crinita* (St.Pietersberg 1825 en Franse berg op de Veluwe 1984); *G.arenaria* (Emmen 1859), (de tweede opgegeven vindplaats, Exloo 1968, bleek bij controle *G.trichophylla*); *G.hartmanii* (Exloo en Buinen 1968) en *G.curvata* (Exloo 1968 en Norg 1971).

Sinds 1989 zijn vier *Grimmia*'s aan onze flora toegevoegd: *G.montana*, *G.orbicularis*, *G.ovalis* en *G.tergestina*. Bij het onderzoek aan Drentse hunebedden werd *G.montana* aangetroffen (Greven 1993). Bij de inventarisatie van mossen op bunkers (Greven 1992) werden *G.orbicularis*, *G.ovalis* en *G.tergestina* gevonden.

G.orbicularis bleek vrij algemeen voor te komen op zonnige zuidwestelijk geëxponeerde schuline daken (Greven 1990), vooral in de omgeving van de Biesbosch. In de Prodrumus wordt een vondst van *G.orbicularis* genoemd van "steenen in de heide te Emmen, Lacoste en

Suringar 1859^a (Abeleven 1893) en Landwehr heeft de soort mooi afgebeeld. Maar Landwehr tekende buitenlands materiaal (Landwehr 1966) en de vondst uit 1859 bleek *G. arenaria*, waardoor *G. orbicularis* voor onze flora kwam te vervallen (Rubers in Touw & Rubers 1989). Tegenwoordig komt *G. orbicularis* in het gehele land voor op betonnen constructies en asbest golfplaten aan de Kampweg te Doorn.

G. ovalis is werd behalve op bunkeraken ook werd aangetroffen op bazaltblokken langs de Rijn (Greven 1990).

Een voor West-Europa zeldzame soort is de *G. tergestina*, die op een bunkerak in de Biesbosch werd aangetroffen (Greven 1991). Het is waarschijnlijk dat deze Centraal- en Zuid-Europese soort recentelijk zijn areaal naar het westen heeft uitgebreid, gezien zijn thans talrijk voorkomen in België (Sotiaux et al. 1988) en een eerste vondst in Engeland (Greven 1994). Ook deze *Grimmia* zal zich wellicht op meerdere plaatsen in ons land hebben gevestigd, zoals een tweede vondst op een asbest golfplaten dak in de Kop van Overijssel heeft aangetoond (Jager & Van der Veen 1997).

Literatuur

- Abeleven, Th.H.A.J. 1893. Prodrômus Florae Batavae. Vol.II, Pars I.
Nieuwe lijst der Nederlandse blad- en levermossen. Macdonald. Nijmegen.
- Greven, H.C. 1990. *Grimmia ovalis* (Hedw.) Lindb. and *Grimmia orbicularis* Bruch ex Wils., two epilithic moss species new for The Netherlands. *Lindbergia* 16:19-21.
- Greven, H.C. 1991. *Grimmia tergestina* Tomm. Invading northwestern Europe? Recent findings in Belgium and The Netherlands. *Journal of Bryology* 16:383-386.
- Greven, H.C. 1992. Mossen op bunkers II. De Levende Natuur 93:193-197.
- Greven, H.C. 1993. *Grimmia montana* Bruch et Schimp., een nieuwe soort voor de Nederlandse mosflora. *Gorteria* 19:79-82.
- Greven, H.C. 1994. *Grimmia tergestina* Tomm. New to Britain. *Journal of Bryology* 18:368.
- Jager, H.J. & K. van der Veen. 1997. De blad- en levermossen van Noordwest-Overijssel. Uitgave in eigen beheer.
- Landwehr, J. 1966. Atlas van de Nederlandse bladmossen. St. Uitg. KNNV, Utrecht.
- Sotiaux, O., A. Sotiaux & M. Sotiaux. 1988. *Grimmia tergestina* Tomm. ex B.S.G., espèce nouvelle pour la Belgique et le département des Ardennes (France). *Dumontiera* 42:4-11.
- Touw, A. & W.V. Rubers. 1989. De Nederlandse Bladmossen. St. Uitg. KNNV., Utrecht.

Sleutel tot de Nederlandse Grimmia's

- 1 Bladtoppen zonder glasharen of hyaliene punten; nerf aan de onderzijde met twee lamellen *G.curvata*
- 1 Bladtoppen met glasharen of hyaliene punten; nerf aan de onderzijde zonder lamellen 2
- 2 Kleine grijze polletjes, met homotrope bebladering, lancetvormige bladen met vlakke randen en zeer lange, scherp getande glasharen *G.arenaria*
- 2 Planten anders, niet tegelijk met homotrope bebladering, lancetvormige bladen en lange, scherp getande glasharen 3
- 3 Eenhuizige planten in grijsharige polletjes, sporenkapsels aanwezig 4
- 3 Tweehuizige planten al of niet in grijsharige polletjes, sporenkapsels afwezig ... 7
- 4 Sporenkapsels verborgen tussen de perichaetiumbladen, seta 0.5-0.7 mm lang . 5
- 4 Sporenkapsels duidelijk zichtbaar op gebogen setae, deze 2.0-5.0 mm lang 6
- 5 Peristoom aanwezig *G.crinita*
- 5 Peristoom ontbrekend *G.anodon*
- 6 Bladrand verdikt, omgeslagen tot vrijwel bovenaan, basiscellen langs de nerf dunwandig, 2-3:1, operculum lang gesneld *G.pulvinata*
- 6 Bladrand niet verdikt, alleen in het midden omgeslagen, basiscellen langs de nerf met onregelmatig verdikte wanden, 4-7:1, operculum mamillaat *G.orbicularis*
- 7 Bladen gekield, bladrand onderaan tenminste aan één kant teruggebogen 8
- 7 Bladen niet gekield, bladrand vlak, veelal bovenaan naar binnen gebogen 9
- 8 Gemmen in kluwens aan het uiteinde van bladen bij de stengeltop ... *G.hartmanii*
- 8 Gemmen (indien aanwezig) in de bladoksels *G.trichophylla*
- 9 Bladen eirond met spitse top, bladranden in het bovendeel van het bladvlak of naar binnen gebogen 10
- 9 Bladen lancetvormig met lang uitgetrokken top, bladranden in bovenste bladheft naar binnen gebogen 11
- 10 Bladen met brede voet, wijd uitstaand, bladranden vlak, glashaar lang en scherp getand, basishoekcellen breder dan lang *G.laevigata*
- 10 Bladen met versmalde voet, schuin omhoog staand, glashaar kort tot lang, glad tot weinig getand, basishoekcellen langer dan breed *G.tergestina*
- 11 Bladen 1-2 mm lang, smal lancetvormig , bladbasis niet schedevormend, schuin omhoog staand *G.montana*
- 11 Bladen 2-4 mm lang, breed lancetvormig, vanuit een schedevormende basis gebogen omhoog staand *G.ovalis*